

UDK 316.624:37.06

Originalni naučni rad

Primljeno: 16.8.2022.

Odobreno za štampu: 07.12.2022.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.2.2022.7>

РАЗЛОЗИ НАСТАНКА ВРШЊАЧКИХ КОНФЛИКАТА У САВРЕМЕНОЈ ШКОЛИ

Александра Јовановић¹

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за педагогију
(студент ДАС)

Апстракт: У раду су анализирани резултати истраживања чији је циљ да се утврде разлози настанка вршњачких конфликта у школи према перцепцијама ученика и одељењских старешина. Узорак истраживања чине ученици основних и средњих школа и одељењске старешине са територије града Ниша. Перципирају се разни извори конфликта међу вршњацима. Понашање у дигиталном окружењу је учесталији разлог вршњачких конфликта код ученика основне школе према перцепцијама одељењских старешина. Разлике у мишљењима, неприхватање различитости као извори конфликтних ситуација вршњака најзаступљеније су према перцепцијама ученика и према перцепцијама одељењских старешина ученика средње школе. Код ученика основне школе доминирају и различити облици вређања као разлози вршњачких конфликта, што су и перцепције одељењских старешина.

Кључне речи: вршњачки конфликти, разлози вршњачких конфликта, перцепције ученика, перцепције одељењских старешина, школа

Увод

У раду се бавимо проблемом вршњачких конфликта у савременој школи, односно разлозима настанка вршњачких конфликта у школском окружењу. Потреба за истраживањем извора конфликтних ситуација је само полазна основа за студиознија истраживања комплексне појаве као што су вршњачки конфликти, али се јавља с циљем откривања и деловања на ову појаву односно на позитивно усмеравање социјалних односа ученика у школи. Конфликти су саставни део живота јер се не јављају само у периоду адолесценције и с тим у вези уколико разумемо њихову природу, усвојимо и овладамо техникама управљања њима можемо утицати на њихов интензитет, учесталост и ток и у одра-

¹ aleksandra.s.jovanovic.88@gmail.com

слом добу. У конфликту не постоји само једна страна већ минимум две стране које се сукобљавају и зато од обе стране зависи да ли ће до конфликта доћи и из ког разлога, као и какав ће бити исход конфликта. Освешћивањем разлога који доводе до конфликта и деловањем на њих можемо утицати да до конфликта који су негативно обојени, с негативним исходом, који нарушавају социјалне односе вршњака у школи не долази. Резултати истраживања су показали да су разлози настанка конфликта вршњака различити, да су одређени разлози више заступљени, али да су то разлози који су се и раније јављали у литератури односно налазима истраживања. Упоредивањем перцепција ученика и одељењских старешина долази се до сазнања да ли се конфликти исто опажају односно разумеју, о чему је потребно разговарати у школи.

Потреба за истраживањем извора вршњачких конфликта у школском окружењу

Валенте и сарадници (Valente et al., 2020) наводе да конфликти настају у интеракцији две особе, када особе перципирају некомпатибилне разлике, односно неки вид претње по њихове ресурсе, вредности и потребе и када реагују у складу са тим. Конфликта нема уколико учесници нису свесни да он постоји и у зависности од стратегија које се користе у ситуацијама сукоба зависи интензитет, трајање и озбиљност конфликта (Ibid.). По Манесису и сарадницима (Manesis et al., 2019: 788) конфликти у школском контексту највише подстичу негативна осећања, низак морал и анксиозност, ометају сарадњу и комуникацију. Мајерс и Андерсон (Myers & Anderson, 2008: 255; 257) истичу афективну димензију у конфликту коју чине негативна осећања повезана са конфликтом, и когнитивну димензију коју чине разлике у мишљењима у конфликту. Гуереро и Ла Валиј (Guerrero & La Valley, 2006: 74) наводе да озбиљне конфликте карактерише висок ниво емоционалне активације, да су деструктивни конфликти обојени негативним афектима и агресивним понашањем, и да се у конфликту јављају емоције као што су бес, љубомора, повређеност, кривица. У конфликту је потребно умети руководити сопственим понашањем и контролисати сопствене емоције. Емоционални чин је извор и последица конфликтне комуникације (Ibid., 91). Комуникацијски одговори на емоције могу бити активни и пасивни, кооперативни и некооперативни, те тако некооперативни пасивни одговори подразумевају одбијање, избегавање, игнорисање, док некооперативни активни подразумевају насиље, манипулацију, вербалне нападе (Ibid., 88).

Перцепције наставника су да су школски конфликти, који се могу јавити код свих школских актера односно и на релацији ученик–ученик, разлике у мишљењу и негативне ситуације, негативне околности, односно да су разлози настанка конфликта недостатак комуникације (неспоразуми, индиферентност, личне осуде, непоштовање), лични разлози (непотребне жалбе, велика очекивања, незадовољство због испуњавања жеља, личне амбиције и слабости, комплекси, ставови са предрасудама, културне и економске разлике, незнање,

недостатак толеранције), идеолошки разлози (различити ставови, недостатак толеранције, инсистирање на личним судовима) и организациони разлози (немогућност поштовања правила, занемаривање дужности, изостанци ученика, неравномерна расподела задатака) (Goksoy & Argon, 2016: 199–200). Наведени разлози конфликта на релацији наставник–наставник се као модел понашања могу пренети и на ученике, зато је битно како ће се наставници понашати у школском окружењу, односно да ли су и сами конфликтни и како реагују на конфликте ученика.

Конфликти су неизбежни, понекад пожељни, али њихова презаступљеност не резултира позитивно, те тако Валенте и сарадници (Valente et al., 2020) истичу да у свакој организацији, па самим тим и школи реткост конфликта може водити у стагнацију и неефективност, али такође презаступљеност конфликта у хаос. Конфликти између ученика у школи настају због различитих избора, неспоразума, ривалства, коришћења школског простора и имовине, узнемиравања, дискриминације, забављања, губитка, оштећења ресурса (Martinez, 2005; према: Valente et al., 2020). Конфликти се могу класификовати као структурални, конфликти у односима, конфликти интереса, конфликти вредности, конфликти информација (Moore, 1998; према: Valente et al., 2020). Структурални конфликти односе се на конфликте који настају услед фактора у окружењу који онемогућавају сарадњу, неједнаких моћи и ауторитета, поседовања или расподеле ствари, ресурса. Конфликти вредности настају услед различитог начина понашања, начина живота, супротстављања идеја, различите идеологије или религије. Конфликти у односима настају услед стереотипа, неадекватне комуникације, јаких емоција, погрешних перцепција, негативних и понављајућих понашања. Конфликти интереса су надметање око основних, психолошких и процедуралних интереса. Конфликти информација настају услед недостатка информација, погрешно протумачених информација, погрешних информација, различитих тачки гледања (Ibid.). Извори сукоба су различити, својствени сваком ученику понаособ, али постоје разлози који се понављају у литератури као потенцијални изазивачи сукоба.

Нека схватања порекла сукоба јесу да су то нарушавање базичних потреба као што су припадање, моћ, слобода, забава, потом лимитирани ресурси који се огледају у времену, новцу и имовини, као и различите вредности (веровања, приоритети и принципи). На конфликт се може реаговати лако (повлачење, игнорисање, порицање, попуштање), тешко (ударање, вика, гурање, претње) и ова реаговања воде ка исходу где једна страна губи а друга добија, или обе губе. Међутим, принципијелно реаговање (слушање, разумевање, поштовање, решавање) води ка исходу конфликта где обе стране добијају, односно проблем, сукоб се решава (Bodine et al., 1994; према: Crawford & Bodine, 1996: 8).

Дешава се да почетни разлог сукоба замени нови разлог као на пример жеља да се изађе као победник у сукобу, како наводи Ковач-Церовић (2008). Потребно је откривањем разлога који доводе до конфликта усмеравати социјалне односе између ученика, развијати вештине управљања конфликтима код ученика кроз учење о конфликтима како би се они разумели, и кроз симулацију решавања конфликта како би се практично овладало потребним вештинама.

Блиски односи вршњака у адолесценцији су нужни за социјални развој, а показало се да вршњаци који су међусобно важни једни другима више брину о међусобним конфликтима. Социјалне интеракције карактерише количина емоционалног улагања и међусобна размена (Laurson et al., 1996: 97). Неминовно је да је потреба вршњака да се друже и буду прихваћени велика, те тако посматрано са негативног аспекта конфликти могу осујетити интерперсоналне односе ученика. Гафар (Ghafar, 2010: 221) наводи да атмосфера без сукоба погодно је конструктивном и креативном раду, док нежељене тензије и сукоби често доводе до менталних стресова и напрезања који проузрокују психосоматске болести.

Како вршњачки конфликти могу да изазову емоционалне и психичке последице, а резултирају и физичким насиљем како наводе Сидровиц и Хеир (Sidorowicz & Hair, 2009), важно је код ученика развијати социјалне вештине које ће им помоћи да се изборе са фрустрацијама, али и идентификовати вршњачке конфликти и кроз програме у школи промовисати позитивне технике разрешења конфликта (Ibid.). Идентификовање подразумева откривање разлога настанка конфликтних ситуација и деловање у складу са тим. Деловање се односи на изградњу ефикасније социјалне климе у учионици и школи, а начини на које се утиче на социјалне односе могу бити различити. Они треба да буду јасно дефинисани програмима у школи.

Методолошки оквир истраживања

Циљ истраживања је да се утврде разлози настанка вршњачких конфликта међу ученицима на основу перцепција ученика и одељењских старешина. Хипотезе истраживања су: 1. Претпоставља се да постоји више разлога који доводе до вршњачких конфликта у школи према перцепцијама одељењских старешина; 2. Претпоставља се да постоји више разлога који доводе до вршњачких конфликта у школи према перцепцијама ученика основних и средњих школа; 3. Претпоставља се да су перцепције ученика и одељењских старешина о разлозима настанка вршњачких конфликта у школи исте. Подаци су прикупљени техником анкетања, односно упитником као инструментом истраживања. Испитаници су одговарали на питање отвореног типа које гласи: „Који су по Вама били најчешћи узроци, разлози вршњачких конфликта у школи, односно око чега су се ученици највише свађали од почетка школске године?“, односно за ученике: „Који је био најчешћи узрок, разлог конфликтних ситуација вршњака од почетка школске године? Наведи најчешће узроке сукоба, односно зашто су се твоји другари свађали најчешће. Наведи онолико разлога колико се по теби јављало.“ Постављено је питање отвореног типа како би се утврдило који су то најчешћи разлози који ће се наводити, уместо задавања понуђених одговора чију је заступљеност потребно проценити. Подаци су обрађени квалитативно и квантитативно, односно одговори су пребројани и разврстани. Узорак истраживања чини 145 ученика из основних и средњих

школа и 62 одељењских старешина из истих школа и то 42 одељењских старешина из шест основних школа и 20 из две средње школе. Ученици 7. и 8. разреда, њих 104, долази из шест основних школа, док је 41 ученик из две средње школе са територије града Ниша. Истраживање је реализовано на територији града Ниша маја и јуна месеца 2022. године. Инструменти су дистрибуирани у сарадњи са стручним сарадницима, односно са одељењским старешинама.

Резултати истраживања и дискусија

Како би се утврдило који су разлози настанка конфликта међу вршњацима потребно је да о томе свој суд дају и особе које су посматрачи или на одређени начин учествују у њиховом разрешењу, односно особе које треба да буду објективне а то су одељењске старешине. Одељењски старешина најбоље познаје понашања и карактеристике ученика одељења које води и најпоузданије може дати одговор на питање зашто се вршњаци сукобљавају. Како је у обавези да води своју педагошку документацију, она садржи информације о узроцима, интензивности, учесталости и разрешењу конфликта међу вршњацима у школи.

Према подацима из Табеле 1 на основу 19 навода од стране одељењских старешина можемо закључити да је вређање ученика које произилази и из међусобног непоштовања највише навођен разлог настанка вршњачких конфликта ученика основне школе. На другом месту су разлози који произилазе из понашања у дигиталном окружењу. Треба нагласити да се део образовно-васпитног рада током школске 2021/2022. године реализовао у дигиталном окружењу услед пандемије корона вируса која је довела до веће заступљености дигиталне комуникације међу ученицима, што је могло бити узрок издвајања овог разлога. Не заостају ни разлози који се тичу намерног свесног или несвесног покушаја да се друга особа повреди путем ширења лажи, оговарања, провокација, али и сукоби мишљења и ставова, нетолеранција према другима, као и лоша комуникација, али и тренутна неслагања (Табела 1).

Када је реч о ученицима средње школе, најзаступљенији разлог њихових вршњачких конфликта према перцепцијама одељењских старешина јесу међусобне разлике које се не прихватају, што је приказано у Табели 2. Њих прате понашања у дигиталном окружењу, а потом и понижавање и неадекватна комуникација.

Табела 1. *Разлози вршњачких конфликта у основној школи према перцепцијама одељењских старешина*

Основна школа	
Разлози вршњачких конфликта	Број навођења
-Увреде/вређање; Погрдни називи; Исмевање/подсмевање; Међусобна прозивања око различитих надимака (врло често вулгарних); Омаловажавање; Ругање; Међусобно непоштовање	19
-Друштвене мреже и вређање на њима; Око друштвених мрежа; Коментари на друштвеним мрежама; Вређање у вајбер групама; Избацивање из вајбер група ученика; Интернет; Дигитално насиље	8
-Прозивање; Изношење неистина; Сплеткарење; Оговарање	6
-Задиркивање; Провокације; Имитирање	6
-Нетоларенција према другачијим мишљењима и ставовима, особинама и поступцима, сукоби мишљења; Неразумевање	5
-Вербални/комуникација; Не чују једно друго; Због рекла-казала	5
-Ситнице и бесмислени поводи; Тренутна неслагања; Неспоразуми у дружењу	4
-Оцене; Обавезе у школи	2
-Статус у оквиру одељења (хијерархија); Позиционирање у одељењу	2
-Вербални сукоби који се настављају у физичке; Ситнице у вербалној комуникацији које прерасту у бурну реакцију	2
-Игре и шале које крену наопако	1
-Неодговорно понашање на граници ризика од повреде	1
-Доказивање на погрешан начин	1
-Група конфликтних ученика који су у константном сукобу	1
-Сукоб дечак-девојчица	1
-Ситуације у спорту	1
-Фотографисање без дозволе	1
-Манипулација	1
-Променљиви разлози	1
Укупан број одељењских старешина	42

Резултати су показали да се јављају исти разлози настанка вршњачких конфликта у основној и средњој школи, као и одређен број различитих разлога (Табела 1 и 2), али је потребно нагласити да су они резултат перцепција одређеног броја одељењских старешина те се не може рећи да су и најзаступљенији већ да се јављају код ученика.

Табела 2. *Разлози вршњачких конфликта у средњој школи према перцепцијама одељењских старешина*

Средња школа	
Разлози вршњачких конфликта	Број навођења
-Неразумевање; Неприхватање разлика; Нетолеранција; Неслагање; Међусобна нетрпељивост; Различита мишљења	6
-Друштвене мреже; Свађе на друштвеним мрежама; Коментари на друштвеним мрежама; Гледање насилног садржаја на интернету и телевизији	4
-Понижавања; Омаловажавање; Коментарисање нечијег изгледа у негативном смислу	3
-Лоша комуникација; Недовољна комуникација; Неадекватна комуникација	3
-Међу девојчицама одевање, боја косе; Стил одевања	2
-Недовољно упознавање ученика из друге групе због поделе ученика на групе услед пандемије корона вируса (2. разред); Адаптација на нову средину и вршњаке (1. разред)	2
-Љубавни разлози; Љубавни проблеми	2
-Жеља за доминацијом	1
-Непомагање другима	1
-Бахатост	1
-Неспоразум	1
-Личне фрустрације	1
-Музички укус	1
-Недисциплина н часу која смета другим ученицима	1
-Разлике у односу на школске обавезе	1
-Место седења у клупи	1
-Тужакање	1
-Пубертет	1
-Дискриминација	1
-Различити стилови понашања	1
Укупан број одељењских старешина	20

Када ученицима поставимо питање зашто се њихови вршњаци сукобљавају, а не зашто се ученик сам сукобљава, очекујемо искреније одговоре. Такво питање постављено је ученицима, а разлози су исти, али и различити у односу на одговоре одељењских старешина. Број навођења одређених разлога код ученика се донекле разликује у односу на број навођења код одељењских старешина, што може бити условљено и бројем испитаника. Подаци у Табели 3 показују да је највише навођено да су сукоби мишљења, неразумевање и неслагање око истих, односно непоштовање различитости разлози настанка вршњачких конфликта у основној школи.

Табела 3. *Разлози вршњачких конфликта у основној школи према перцепцијама ученика*

Основна школа	
Разлози вршњачких конфликта	Број навођења
-Сукоб мишљења, различита мишљења; Неслагање; Неразумевање; Непоштовање	38
-Вређање/погрдне речи; Псовке; Омаловажавање; Физички изглед, одећа; Исмевање због изгледа; Вређање на основу физичког изгледа; Понижавање; Изговарање ружних речи; Тешке увреде; Вређање физичког изгледа и материјалног стања; Изненадно вређање особе и њене породице; Ругање	33
-Несугласице; Ретко или су то ситнице, нема пуно свађа, брзо се помиримо; Ситнице; Ситница која ескалира у сукоб, Мали конфликти који настају свакодневно нпр. око оловке, ижврљане свеске али ништа озбиљно; Без разлога-свађају се да би се свађали; Ништа одређено; Небитне ствари; Неспоразуми	27
-Место седења у учионици	8
-Крађа књига; Узимање туђих ствари и њихово уништавање; Узимање ствари без питања; Свађа око отимања ствари; Бацање ствари; Узимање телефона без питања	6
-Љубомора	5
-Класне разлике; Дискриминација; Подсмевање особама које нису исте, које су ћутљивије и које се не експонирају, а немају исто мишљење; Дискриминација због оцене	4
-Провокације; Задиркивање	4
-Због груписаног дружења ван школе; Око дружења; Сукоби кланова у одељењу; Изостављање из друштва	4
-У спорту, око спорта који ће се играти на часу физичког; Свађа око лопте; На часу физичког у игрању фудбала	4
-Није било већих конфликта у току школске године/сви се лепо слажемо	3
-Лоше поступање других; Недругарство; Лоше васпитање	3
-Издаја; Тужакање	3
-Намерно провоцирање из шале; Неприхватање шале (лично прихватање шале); Лоше шале; Другарски из шале	3
-Случајно гурање, сударање у ходницима-непажња у ходницима; Гурање	3
Укупан број ученика	104

Понашање у дигиталном окружењу према перцепцијама ученика основне школе није више пута навођен разлог настанка вршњачких конфликта, за разлику од перцепција одељењских старешина. Сајбер насиље односно узнемиравање је само 2 пута наведено од стране ученика, што је приказано у Табели 4, док је код одељењских старешина на другом месту по броју навођења (Табела 1). Вређање је према перцепцијама ученика основне школе на другом месту по броју навођења (Табела 3), док је код одељењских старешина на првом месту (Табела 1). Место седења у учионици је разлог којег наводе ученици основне

школе и средње школе (Табела 3 и Табела 5), међутим, тај разлог није наведен од стране одељењских старешина ученика основне школе.

Табела 4. *Остали разлози вршњачких конфликта у основној школи према перцепцијама ученика*

Основна школа	
Разлози вршњачких конфликта	Број навођења
-Добацивање	2
-Завист; завидност	2
-Тврдоглавост	2
-Сукоб крене као игра а заврши се вербалним и физичким сукобом; Крене из шале и настане туча	2
-Несташан ученик који не прихвата да није у праву па то решава насиљем; Сукоби око одређене особе/ученика	2
-Школски успех-„штребери“; Успех у школи	2
-Оговарање	2
-Лагање, ширење лажи	2
-Сајбер насиље/узнемиравање	2
-Расправа око симпатије; Сукоб два дечака око девојке	2
-Вербално и физичко насиље да би се привукла пажња	1
-Свађе и туче због доказивања	1
-Жеља да буду вође	1
-Учестало препуцавање	1
-Довољно смо зрели и не упадамо у конфликте (8. разред)	1
-Себичлук	1
-Незрелост	1
-Лични проблеми	1
-Непотребно коментарисање	1
Укупан број ученика	104

Код ученика средње школе највише је навођено да различита мишљења и међусобне разлике доводе до конфликта. Њих следе школски разлози, а потом и неспоразуми, место седења у учионици и искази да није било конфликта (Табела 5).

Табела 5. *Разлози вршњачких конфликта у средњој школи према перцепцијама ученика*

Средња школа	
Разлози вршњачких конфликта	Број навођења
-Различита мишљења и погледи на ствари; Недостатак разумевања; Непоштовање; Међусобне разлике; Међусобна нетрпељивост; Неслога	17
-Оцене у школи и начини оцењивања; Због домаћих задатака; Свађа око испитивања/ко ће када да одговара; Непохађање наставе одређених ученика/ одсуство из школе	6
-Неспоразуми; Несугласице	6
-Место седења у учионици	5
-Не знам; Не знам, нисам био умешан, цело одељење се није свађало; Није било проблема; Нисам присуствовао било каквом конфликту	5
-Недовољно комуникације	3
-Љубомора	3
-Покушај неких ученика да буду главни	2
-Надменост	2
-Сукоби око девојака	2
-Сукоби интереса	1
-Неодговорност	1
-Различито друштво	1
-Омаловажавање	1
-Коментари око изгледа	1
-Ваншколске активности	1
-Дискриминација	1
-Оговарање	1
-Различите моралне норме	1
-Прозивке	1
-Бесмислени разлози	1
-Задиркивање	1
-Препотентност	1
-Сукоби око фудбала	1
-Сукоби из основне школе	1
-Добацивање и провокације на ходницима	1
Укупан број ученика	41

Ученици средње школе и одељењске старешине средње школе су наводили сличне разлоге настанка вршњачких конфликта. Међутим, занимљиво је да ученици средње школе не наводе понашање у дигиталном окружењу као разлог конфликта, док овај разлог одељењске старешине стављају готово на друго место. У једном истраживању се наводи да ученици у основној школи у Гани перципирају да су разлози конфликта између ученика задиркивање,

малтретирање, љубомора, крађа, увреде, оговарање, превара, док наставници перципирају да су разлози задиркивање, крађа, љубомора (Oroku-Asare et al., 2015). Наведено указује да перцепције ученика и одељењских старешина могу бити различите по погледу истих ствари и да је о разлозима настанка вршњачких конфликта потребно разговарати.

Овим истраживањем добили смо списак разлога који доводе до настанка конфликта међу вршњацима на основу перцепција одређеног броја ученика и одељењских старешина, док се у наредним истраживањима могу испитивати њихове перцепције на основу разлога сврстаних у одређене категорије на већем узорку.

Испитаници су као разлоге вршњачких конфликта наводили синониме, али и разлоге које је могуће груписати у различите категорије што и јесте недостатак обраде података који се добијају постављањем питања отвореног типа. Код груписања разлога, односно извора, узрока или типова и врсти конфликта наилазимо на различите поделе у литератури, и може се десити да одређене разлоге можемо сврстати у више категорија.

Исић (2010: 59) наводи да конфликти имају своју структуру и да према узроку могу бити конфликти информација (када се информације селекутују или комуникација изостане), конфликти интереса (супротстављају се начини задовољења потреба), конфликти у односима (услед заступљености предрасуда и стереотипа), конфликти ресурса (када се жели више него што се има), конфликти вредности (супротстављање уверења и система вредности), структурални конфликти (недовољно дефинисане улоге и процедуре).

У једном истраживању се наводе типови конфликта који су се у пракси јављали на узрасту од 10 и 11 година, који су се решавали медијацијом и у највећем броју случајева завршавали споразумно. Конфликти су груписани у следеће типове: физичку агресију (туча, ударање, шамарање, играње туче, саплитање, чупање косе, гурање), вербалну агресију (понижавање, псовке, омаловавање, викање, прекор, увреда, прозивање, исмевање, претње, застрашивање, шале на туђ рачун, лажно оптуживање, ометање), невербалну агресију (гестови), конфликти интереса (сукоби у вези са личним стварима – коришћење туђих ствари без питања и њихово уништавање; сукоби у вези са седењем; конфликти везани за игру – непоштовње правила, искључивање из игре, ометање игре; недељење; варање на испитима; несарадња; конфликти у вези домаћих задатака; жалба наставницима), комуникацијске конфликти и конфликти у односима (увреда, неспоразум, узнемиравање, љубомора, иритирање, разлике у мишљењу, неиспуњавање одговорности, претерана прича током часа, одавање тајне) (Turnuklu et al., 2009: 644–645).

Конфликти могу настати због: несугласица, љубоморе, неслушања, интереса, љубави, различитости, потреба, неупућености, необраћања пажње на друго, изневерених очекивања, материјалних тежњи, стреса, дискриминације, потцењивања, ауторитета, прикривања осећања, неповерења, попустљивости, непоштовања избора, различитих мишљења, сплетки, лажи, обмана, предрасуда, сујете, жеље за доминацијом, нетолеранције, страха, недостатка комуникације,

вређања (Vukosavljević, 2000: 65), различитих вредности као што су начин обичаја и исхрана, нејасна школска задужења, различити интереси, зависност од одређене особе, љубавне везе, ранији нерешени сукоби (Isić, 2010: 58).

Да ли ћемо се са неким сукобити зависно и од тога колико нам је та особа важна, као и око чега се сукобљавамо, те уколико нам није стало до предмета сукоба или до особе, до конфликта неће ни доћи како наводи Ковач-Церовић (2008: 15). Петровић и Вучетић (2012) наводе да се као разлози у конфликтима са пријатељима код адолесцената јављају непоштовање договора, непоштовање мишљења, провокације, неискреност, тврдоглавост.

Петровић (2009: 228) у свом истраживању долази до резултата да се код адолесцената редом најчешће јављају конфликти због нарушавања односа, неиспуњавања обавеза и расподеле ресурса, потом због личних избора, кршења правила, провокације, црта личности, доживљаја неправде, бриге о здрављу. Петровић (2010: 228) истиче да се редом код адолесцената просечног узраста од дванаест година јављају следећа конфликтна подручја: ко је коме шта рекао, ко кога оговара; различита мишљења о неким стварима; ко је бољи у нечему; око правила неке игре; ко кога задиркује, ко коме досађује; ко је чији најбољи друг; око безначајних, свакодневних ствари као што су позајмљивање оловке; ко је добио коју оцену и зашто; ко је чија симпатија, ко се коме допада; ко шта има, ко се како облачи, ко коју музику слуша; где да иду, чега ће се играти; око школских и домаћих задатака. Џаферовић (2017: 93) наводи да се као узроци конфликта издвајају вређање и називање погрдним именима, говорење непримерених ствари о породици, подстицање друге деце да се не друже са одређеном особом.

Када упоредимо наведене разлоге у литератури са нашим резултатима долазимо до истих разлога, и можемо закључити да су разлози настанка вршњачких конфликта међу вршњацима данас исти као и разлози који су се јављали раније. Сумирањем перцепција ученика основне и средње школе просечног узраста од 14,74 година, закључујемо да је најзаступљенији разлог настанка вршњачких конфликта међусобне разлике које се не поштују, као и вређање које је ипак заступљеније на основношколском узрасту, затим разне несугласице, неспоразуми и небитне ствари, узимање туђих ствари које је заступљеније на основношколском узрасту, и школски разлози који су заступљенији на средњошколском узрасту. Место седења у учионици и љубомора се као разлози настанка конфликта јављају и на основношколском и на средњошколском узрасту. Сумирањем перцепција одељењских старешина основних и средњих школа просечног радног стажа од 20,15 година, можемо закључити да је најзаступљенији разлог настанка вршњачких конфликта вређање које је заступљеније на основношколском узрасту, затим понашање у дигиталном окружењу, међусобне разлике које се не поштују и не прихватају, лоша комуникација, разне сплетке и провокације које су заступљеније на основношколском узрасту. Уочавамо да услед развоја дигиталне технологије долази до премештања конфликтних ситуација међу вршњацима и у дигитално окружење. Када сумирамо све разлоге који су перципирани од стране ученика и одељењских старе-

шина закључујемо да постоје конфликти информација, конфликти интереса, конфликти у односима, комуникацијски конфликти, конфликти ресурса, конфликти вредности, структурални конфликти, когнитивни конфликти, вербална и физичка агресија, афективни конфликти. Потребно је у наредним истраживањима утврдити да ли те разлоге можемо повезати са одређеним факторима. Како је конфликт комплексна појава, потребно је преиспитати све његове елементе с циљем превентивног деловања и интервенисања.

Закључак и педагошке импликације

Ово истраживање је показало да су разлози настанка конфликта међу вршњацима различити, али да је највише навођено вређање, различита мишљења и ставови и непоштовање различитости. Показало се да одељењске старешине и њихови ученици наводе исте разлоге настанка вршњачких конфликта, али да постоје и различити одговори чији разлог може бити другачије перципирање ствари. Зато је потребно увек изнова разговарати о могућим изворима конфликта. Како је конфликте немогуће избећи у периоду адолесценције, потребно је научити управљати њима али и смањити конфликте који настају управо из разлога који су се у овом истраживању показали као најзаступљенији. Усвајањем моралних вредности, развијањем комуникационих, односно социоемоционалних вештина у школи потребно је смањити вређање. Треба поштовати право на различитост, различито мишљење и погледе на ствари, уважавати и разумети друге и другачије. Као посебан разлог у овом истраживању издваја се и понашање у дигиталном свету, те је зато потребно едуковати се дигиталном бонтону. Од ученика се не очекује да умеју да успешно реагују на сваки конфликт у коме се нађу, али је потребно да науче да конфликтној ситуацији конструктивно приђу. Потребно је кренути од узрока, односно извора, разлога конфликта и конфликт решавати самостално или уз помоћ вршњака или одраслих.

Може се десити да чак и несугласице одведу до озбиљнијих конфликта који дуго трају или прерастају у физички сукоб. Потребно је испитати који разлози доводе до интензивнијих, дуготрајнијих и тежих конфликта, односно испитати како ученици вреднују разлоге настанка конфликтних ситуација. Валенте и сарадници (Valente et al., 2020) наводе да је потребно утицати на интензитет, трајање и озбиљност конфликта у школи како они не би реметили наставу и учење.

Марковић (2018: 55) истиче улогу наставника у креирању социоемоционалне климе у одељењу, односно његове особине, начин руковођења одељењем и решавања дечијих проблема, односно његово васпитно деловање и решавање вршњачких конфликта, али истиче и организацију рада саме школе. Утицај наставника на креирање социјалне климе у одељењу, односно њихов утицај на ученике доказала су истраживања. На вршњачку екологију како истичу Хендрикс и сарадници (Hendrickx et al., 2016: 38) утиче понашање наставника, од-

носно избегавање конфликта и подршка ученицима. Друштвена динамика у учионици и ниво подршке наставника утичу на начин на који ученици вреднују једни друге. Наведени аутори истичу да наставници са ученицима који имају ометајуће понашање треба да воде приватне разговоре, односно да избегавају конфликтно понашање које је видљиво другим ученицима, и јавно им пруже подршку у индивидуалном развоју. Наставници треба да истичу позитивне карактеристике ученика. Показало се да у учионицама где је ниво подршке наставника ка ученицима виши ученици показују просоцијалније понашање, док се код наставника који показују агресивно понашање такав образац понашања преноси и на ученике. Међутим, занимљива теза за будућа истраживања је да ли ученици пружају више подршке једни другима када та подршка изостане од стране наставника (Ibid., 37). Код ученика треба насупрот понашању које води у конфликте, развијати просоцијалне обрасце понашања. Јевтић и Илић (2018) наводе да просоцијално понашање које је сагледано кроз отвореност и осетљивост за друге, ученичку емпатију, социјализовано реаговање, сарадљивост са наставницима, активно помагање, треба довести у везу са поступцима наставника којима се такво понашање развија код ученика, али да је потребно унапредити начине на којима се могу развијати просоцијални облици понашања ученика у школској средини.

Понашање појединца у друштву је делом одраз моралног васпитања, те оно треба да буде заступљено у школском животу у свакодневним ситуацијама, у организацији наставе, у односима међу наставницима и ученицима. Не треба га сагледавати само као учење кроз посебан наставни предмет. Моралне норме не треба предавати него живети (Djui, 1970; према: Петровић, 2018: 58). У средини у којој су заступљени односи међусобног разумевања, уважавања различитости, поштовања права и прихватања одговорности, може се утицати на појаву вршњачких конфликта.

Лаурсен и Винстра (Laurson & Veenstra, 2021) истичу значај вршњачких односа и утицај вршњака у адолесценцији, односно да је адолесценција период појачаног конформизма, повећане социоафективне осетљивости, подложности вршњачком утицају. Наводе модел компатибилности утицаја, где утицај вршњака служи повећању сличности са пријатељима и члановима групе вршњака што доводи до компатибилности. Вршњаци постају слични односно дешава се усклађеност са пријатељима и члановима групе вршњака минимизирањем разлика и повећањем сличности у понашању, ставовима, интересима, унутрашњим стањима, вредностима и веровањима. Све то води ка интерперсоналној компатибилности која олакшава комуникацију, разумевање и слагање, што подстиче блискост, сарадњу, дружење, посвећеност и обострано уживање, минимизира сукобе и повећава стабилност пријатељских веза, и унутаргрупној компатибилности која подстиче консензус и промовише групне норме, што подстиче кохезију, ефикасно функционисање, консолидује индивидуалне улоге унутар групе и смањује ризик од маргинализације и искључености (Ibid., 892; 893). Утицај вршњака постоји и треба да резултира слогом и сарадњом. Ови наводи иду у прилог вршњачкој медијацији као начину вршњачког деловања у

ситуацијама конфликта, али и начину бирању медијатора, односно да то треба бити особа која је одабрана од стране самих ученика.

Дакле, један од начина којим школа може превентивно и интервентно деловати у вези вршњачких конфликта је увођење програма вршњачке медијације, односно формирање тима за вршњачку медијацију. Адигузел (Adiguzel, 2015: 827) наводи да је задатак школе да ученицима изгради сигурно место и пружи им подршку, да их подучава ненасилном решавању конфликта, да у школи буде заступљена медијација, односно вршњачка медијација, где ће ученици учити да буду креатори мира. Вршњачка медијација је програм и процес и она може омогућити социјалну хармонију. Турнуклу и сарадници (Turnuklu et al., 2009) наводе да се медијацијом конфликти могу успешно решавати, да омогућава ученицима да науче да управљају конфликтима чиме их чини оспособљеним за неке будуће конфликтне ситуације уколико се у њима нађу, и наглашавају да улога медијатора треба бити додељена оном ученику у кога ученици имају поверења.

Ако смо свесни разлога настанка конфликта вршњака, лакше ћемо конфликте који су се десили водити у смеру конструктивног решавања. Како наводе Хигинс и Прист (Higgins & Priest, 1994: 183) да би конфликти били конструктивни потребно је дискутовати о проблемима а не о особама, имати жељу саслушати и разумети; обострано, креативно решавати проблеме како би се задовољила сва интересовања, као и да овај начин решавања конфликта резултира победом свих страна, новом размишљању, променом на личном, институционалном или друштвеном нивоу, да доприноси самоспознаји.

Потребно је сагледати ширу слику проблема конфликта, где Доган (Dogan, 2016: 214) предлаже модел управљања конфликтом у школи. Модел подразумева сарадњу свих школских актера, едукације које подразумевају садржаје као што су управљање стресом, контрола беса, управљање кризом, стратегије доношења одлука, комуникацијске компетенције, планирање. Потом, коришћење одређених метода као што су тимски рад, рад на пројектима, управљање драмом, семинари где се као резултат очекује компромисно, конструктивно, емпатично, интегративно, подржавајуће, заштитничко, захвално, демократско понашање. Све наведено утиче на школску климу, школску културу, школско здравље и школску безбедност.

Литература

- Adiguzel, B.I. (2015). Peer mediation in schools. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 826-829. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.01.674
- Valente, S., Lourenco, A.A. & Nemeth, Z. (2020). School conflicts: causes and management strategies in classroom relationships. In: M. P. Levine, (Ed.). *Interpersonal Relationships [Working Title]*. Retrived (30.6.2022) from: <https://www.intechopen.com/online-first/74550> DOI: 10.5772/intechopen.95395

- Vukosavljević, N. (2000). *Nenasilje? Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima*. Sarajevo: CNA-Centar za nenasilnu akciju.
- Goksoy, S. & Argon, T. (2016). Conflicts at schools and their impact on teachers. *Journal of Education and Training Studies*, 4(4), 197-205. DOI:10.11114/jets.v4i4.1388
- Guerrero, K.L. & La Valley, G.A. (2006). Conflict, emotion and communication. In: Oetzel, J. G. & Ting-Toomey, S. (Ed.). *The Sage Handbook of Conflict Communication: Integrating Theory, Research, and Practice* (69-96). SAGE Publications.
- Ghafar, (2010). Conflict in Schools: It's Causes & Management Strategies. *Journal of Managerial Sciences*, 3(2), 212-227.
- Dogan, S. (2016). Conflicts management model in school: a mixed design study. *Journal of Education and Learning*, 5(2), 200-219. DOI:10.5539/jel.v5n2p200
- Išić, U. (2010). *Vršnjačka medijacija-priručnik za roditelje i nastavnike*. Bosna i Hercegovina: OSCE.
- Јевтић, Б. и Илић, С. (2018). Подстицање просоцијалног понашања ученика у средњим школама. *Годишњак за педагогију*, 3(1), 29-45.
- Kovač-Cerović, T. (2008). Konflikti: nastanak, tok i ishodi. U: T. Kovač-Cerović, R. Rosandić i Petrović, D., (ur.). *Učionica dobre volje-školski program za konstruktivno rešavanje sukoba* (13-20). Beograd: Grupa MOST.
- Laursen, B., Hartup, W.W., & Koplas, A.L. (1996). Towards understanding peer conflicts. *Merrill-Palmer quarterly*, 42(1), 76-102.
- Laursen, B. & Veenstra, R. (2021). Toward understanding the functions of peer influence: a summary and synthesis of recent empirical research. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 889-907. DOI:10.1111/jora.12606
- Manesis, N., Vlachou, E. & Mitropoulou, F. (2019). greek teachers' perceptions about the types and the consequences of conflicts within school context. *European Journal of Educational Research*, 8(3), 781-799. DOI:10.12973/eu-jer.8.3.781
- Марковић, М. (2018). Улога наставника у стварању позитивне климе у одељењу. *Годишњак за педагогију*, 3(2), 45-56.
- Myers, A.S. & Anderson, M.C. (2008). *The fundamentals of small group communication*. SAGE.
- Opoku-Asare, N.A.A., Takyi, H. & Owusu-Mensah, M. (2015). Conflict prevalence in primary school and how it is understood to affect teaching and learning in Ghana. *SAGE Open*, 5(3), —11. DOI:10.1177/2158244015592935
- Petrović, D. (2009). Specificnosti vršnjačkih konflikata u adolescenciji. *Psihologija*, 42(2), 221-238.
- Петровић, Д. и Вучетић, М. (2012). Узрасне и полне разлике у стратегијама решавања сукоба у хипотетичким конфликтним ситуацијама са пријатељима и вршњацима. *Психолошка истраживања*, 25(1), 51-68.
- Petrović, J. (2010). Karakteristike vršnjačkih konflikata u adolescenciji. *Primenjena psihologija*, 3, 223-237.
- Петровић, Ј. (2018). Утицај Џона Дјуија на схватања моралног васпитања у Србији. *Годишњак за педагогију*, 3(1), 55-67.

- Sidorowicz, B.A.K. & Hair, E.C. (2009). Assessing peer conflict and aggressive behaviors: a guide for out-of-school time program practioners. *Child trends*, 43. Retrived (27.6.2022) from: <https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2009/10/Peer-Conflict.pdf>
- Turnuklu, A., Kacmaz, T., Turk, F., Kalender, A., Sevkin, B. & Zengin, F. (2009). Helping students resolve their conflicts through conflict resolution and peer mediation training. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1, 639-647. DOI:10.1016/j.sbspro.2009.01.113
- Hendrickx, M.H.G.M., Mainhard, M. T., Boor-Klip, H.J., Cillessen, H.M.A. & Brekelmans, M. (2016). Social dynamics in the classroom: teacher support and conflict and the peer ecology. *Teaching and Teacher Education*, 53, 30–40. DOI: 10.1016/j.tate.2015.10.004
- Higgins, A. & Priest, S. (1994). Resolving conflict in school. In: Gray, P., Miller, A. & Noakes, J. (Ed.). *Challenging Behaviour in Schools: Teacher Support, Practical Tehniques and Policy Development* (175–187). London and New York: Routledge.
- Crawford, D. & Bodine, R. (1996). *Conflict resolution education-a guide to implementing programs in schools, youth-serving organizations, and community and juvenile justice settings. Program report*. Washington: U.S. Department of Justice.
- Džaferović, M. (2017). Efekti realizacije programa nenasilne komunikacije na uzroke i frekvenciju konflikata između učenika. *Pedagogija*, LXXII, 1, 85–99.

REASONS FOR PEER CONFLICTS IN CONTEMPORARY SCHOOL

Aleksandra Jovanović

University of Nis, Faculty of Philosophy, Department of Pedagogy
(PhD student)

Apstract: The results of the research are analyzed in the paper which aim is to determine the reasons for peer conflicts in school according to the perceptions of students and homeroom teachers. The sample of this research comprises students of elementary and secondary schools and homeroom teachers from the territory of the city of Nis. Various sources of conflicts among peers are perceived. Behavior in the digital environment is a more frequent reason of peer conflicts among elementary school students, according to the perceptions of homeroom teachers. Differences in opinions, non-acceptance of differences as sources of peer conflicts are the most prevalent according to the perceptions of students, and homeroom teachers of high school students. Various forms of insults dominate as the reasons of peer conflicts among elementary school students, which are also the perceptions of homeroom teachers.

Keywords: *peer conflicts, reasons for peer conflicts, students' perceptions, perception of homeroom teachers, school.*

Цитирање чланка:

Јовановић, А. (2022). Разлози настанка вршњачких конфликта у савременој школи. *Годишњак за педагогију*, 7(2), 103–119.